

Josef Florian nesledoval časopiseckou produkci zcela soustavně, zato však s velkou náruživostí. Scházely se u něho časopisy a noviny z mnoha evropských zemí i z rozmanitých oborů. Do své osobní encyklopedie *Konkordance* si zapisoval informace o knižních novinkách, snoval plány na příští edice; neméně ho zajímaly aktuality a kuriozity ze světa literárního, politického nebo ze školství. Ty však shromažďoval s určitou zlomyslností, z důvodů spíše sekundárních než primárních: senzační a skandalizující historky figurují v jeho kritikách a dopisech v podstatě jako symbol, životodárný a božský paradox, který měl demonstrovat úpadek moderního světa. „*Časopisectvo*“ tedy u Floriana vzbuzuje pozornost zejména ve svých drobných žánrech, spjatých s efemérností života, jako ta „*drobná havěť (z níž něco vylézá, až když se do koutů posvítí)*“, jak píše Otokaru Březinovi.¹

O českých literárních časopisech a revuích se Florian většinou vyjadřoval se štitivým odstupem. Považoval je za buržoazní instituce poplatné své době a nevědomé sebe sama. Jejich rubriky nazývá „*šchránami směšna a hlouposti*“², vadí mu princip úryvků, nesourodost příspěvků i fakt, že časopisy (podobně jako literární antologie) málokdy tvoří jednotu v hlubším slova smyslu. Ztotožnil se proto s výrokiem Josepha Conrada „*noviny píší blbci a čtou je potomci*“ a vydával je za svůj. V hodnocení literární produkce mu připadaly nejneplodnější časopisy křesťanské.³ Vzhledem k Florianově náročnosti a vybíravosti se tedy nabízí otázka, jaké představy, ideje, sny a jaký „estetický projekt“ vložil do svých vlastních periodik.

Výraz periodika šalamounsky užívám pro staroříšské tisky, které připomínají sborník, almanach nebo kalendář, zatímco klasickému literárnímu časopisu se podobají jen málo. Jde o *Nova et Vetera* (1912–1922) a *Archy* (1926–1944, druhá řada 1945–1948)⁴, které pokračují v estetických principech *Nova et Vete-*

---

1 Josef Florian Otokaru Březinovi, 3. 6. 1919.

2 Na samém počátku své vydavatelské činnosti píše např. krátký dopis Arnoštu Procházce a vysvětluje, že s *Moderní revuí* sice v mnoha ohledech nesouhlasí, nicméně mezi českými časopisy pořad patří za nejlepší.

3 Josef Florian Josefu Matoušovi, 13. 11. 1920.

4 K Florianovým řadám Studium a Kurs v podstatě neodkazujeme: jednak zde vedle sborníkových publikací vycházely samotné knihy, jednak proto, že jejich kompoziční a estetická koncepce je oproti *Nova et Vetera* a *Archům* klasičtější.

ra a v mnoha ohledech je dovršují. Vycházejí u příležitosti církevních svátků – o Vánocích, Velikonocích, na svatodušní svátky, s variacemi například o dožínkách, vinobraní či o Dušičkách. Literární skladba periodik tento rytmus roku kopíruje: pravidelně nabízejí nějaké časové čtení. Nejreprezentativnější je v tomto ohledu devátý sešit *Archů* z roku 1927–1928, který obsahuje samé vánoční a slavnostní texty: promluvu papeže Lva Velikého na Hod Boží Vánoční v překladu Františka Pastora, básnické prózy Paula Forta *Svatí Tři králové* v překladu Bohuslava Reynka, anonymní text *Kraj limousinský o Vánocích*, starofrancouzskou modlitbu k Matce Boží (jejíž svátek připadá na 1. ledna) v překladu O. F. Bablera, kalendář, koledu a horoskop na rok 1928 a další statě věnované tematice domova. V jiném vánočním sešitě (*Archy* 16, 1929) zase Florian svým čtenářům adresuje tzv. „traktátec silvestrovský“: „*Buržoové pohřbívají rok starý, a na svých liturgiích vyhlížíjí půlnoční hodinu, aby přivítali rok nový. Jsme jejich ideovými antipody, a proto asi jeví se nám vše naopak.*“

Hned na první pohled upoutá tematická pestrost a různorodost publikovaných textů, ať jsou věnovány tanci, symbolismu ve středověké malbě, vrubovnímu posvátnému, gastronomické hygieně, malířským ztvárněním Beethovena či instrukcím Sv. Oficia o spalování mrtvol. Konkrétnost témat je veliká, a čtenář se tak neubrání dojmu, že plní jakousi symbolickou funkci: příspěvky sice jsou tištěny à la thèse – s akcenty náladovosti, dojmovosti – avšak zároveň je patrné, že toto populární čtení bylo vybíráno ze zdrojů velice sofistikovanych.⁵ Domnívám se, že kromě tendence lidové, populárně naučné je tu patrný vliv francouzské historie idejí a fakt, že ve francouzském prostředí veškerá školská výuka, přijímací zkoušky i edice jsou vždy zaměřeny na konkrétní téma. Florian zjevně toužil tuto tendenci udomácnit také u nás.

ŽÁNROVÁ SKLADBA FLORIANOVÝCH PERIODIK

Pokoušíme-li se uchopit zvláštní, mnohovrstevnatou paletu Florianových periodik, velice inspirativní mohou být úvahy Carla Ginzburga z knihy *Sýr a červi. Univerzum jednoho mlynáře ze 16. století* (v italském originále 1973, česky 2000). Almanachy, písně, modlitební knížky a životy svatých, celou tuto masu tištěné produkce podle Ginzburga většinou pojmáme jako něco statického, inertního, sobě podobného: co však víme o tom, jak byly lidové sešity a brožury skutečně čteny dobovým publikem? (GINZBURG 2002: 16)

Florian si tuto otázku nepochybně klade alespoň implicitně a snaží se tradiční čtenářské možnosti obnovit a rozšířit. Vedle sebe tedy nechává koexistovat žánry náboženské a literární, tak aby se jedno s druhým prostupovalo, aby

---

5 Podotýkám, že s konkrétními ideovými záměry, samozřejmě velmi subjektivními, Florian leckdy tiskne také autory světové literatury, např. H. Belloc a nebo Barbeyho d'Aurevilly.

v textech náboženské povahy byla patrná estetická rovina a literární stati aby se naopak dotýkaly těch nejelementárnějších hodnot života.

Snad nejhojněji jsou ve Florianových periodikách přítomny **kritické a reflexivní texty**, dále nejrůznější typy **náboženských textů** – modlitby, písně, prorocství, kázání, teologické úvahy, papežské dokumenty pro laiky, tedy „*zastaralé nauky církevní*“, které podle Floriana přinášejí jistou čtenářskou potěchu, odpočinutí. Z **literárních žánrů** jsou vedle těch klasických (poezie, povídky, vzácněji úryvky románů) zastoupeny zejména předmluvy ke knihám, které Florian nemohl přeložit v úplnosti, a hlavně úryvky z nevydaných děl, převzatých z rukopisu, marginálie, přednášky autorů a podobně. Florian si v periodikách také vyhrává s opovrhovanou **žurnalistikou**, tiskne rozhovory se spisovateli, jejich politické a náboženské názory, polemiky, svědectví, stejně jako **populární varia**: horoskopy, výňatky z černé kroniky, texty věnované gastronomii či dietetice, recepty, ovšem ne jen tak ledajaké: najdeme zde například recepturu na bylinnou kořalku bratří kartuziánů nebo pracovní popis k pečení oplatek hostií ve francouzském klášteře Cluny.

Domnívám se, že funkci románu na pokračování, **roman-feuilleton**, přebírají v *Nova et Vetera* a v *Arších* filozofické a antropologické texty autorů nepříliš známých, které však pořadatel považuje za klíčové a touží je českému čtenáři představit. Tiskne je v mnoha pokračováních, nepochybně s cíli osvětovými a propagačními. Patří sem například reflexivní kniha *Bolest* francouzského monarchistického filozofa Antoine Blanc de Saint-Bonneta, jazykovědné dílo *Styl orální* Marcela Jousse, které propaguje primát řečové výuky nad psanou (dnes jsou jeho teorie velice populární v některých kruzích alternativní pedagogiky), nebo složitý filozofický systém Francise Warraina z knihy *Armature métaphysique*. K těmto autorům lze také volněji přidružit Julese Barbeyho d'Aurevilley a jeho několikavazkový soubor kritik *Les Œuvres et les hommes* (Díla a lidé), jež Florian v periodikách tiskne takřka na pokračování.⁶

Florian tedy vyhledává texty, které je možné publikovat s intelektuální potěchou, ale bez závažných intelektuálních nároků – *gratuitement*, jak říkají Francouzi, pro potěšení a rozptýlení ze samotného čtení. Proto otiskuje dokonce i texty, s nimiž souhlasí jen do jisté míry, a doprovází je samostatným archem svého kritického komentáře: je to případ studie Serge de Chessina *Lenin a ruská církev* (*Archy* 4, 1927), s níž zavádí jakousi kritickou rozepří. Jinou podobu konfrontace představuje například stať *K překladu Dějin duše* od neznámého německého autora (*Archy* 6, 1927), rozebírající nešvary překladu biografie

---

⁶ Nechci se tu vydávat na led příliš tenký, nicméně u povídek francouzské provenience (Jean Giono, Marcel Schwob, Auguste Villiers de l'Isle-Adam) je zřejmé, že oblíbě vydavatelů se těší povídky s tajemstvím či s fantaskním nádechem, které v sobě nesou něco uhrančivého, přeludného, magického.

sv. Terezie z Lisieux od německých školských bratří. Za článkem následuje poznámka (není jasné, pochází-li od překladatele Františka Pastora nebo od Florianiana) podtrhující, že „*co bylo tu řečeno, platí stejnou, ne-li ještě větší měrou též o českém překladu*“ a že české „*školské sestry do originálu ani mnoho nenahlížely a [...] překládaly otrocky podle tuto odsouzeného německého překladu školských bratří*“.

Velmi známé jsou Florianovy rubriky *Vyklizeno*, *Z agendy J. Florianiana*, *Ruměje* a tak dále, v nichž s koniášským gestem odděluje kvalitní produkci od knih poroučených plamenům nebo vhodných nanejvýš pro antikvariát. Florian však tento žánr nevytvořil docela sám: v denících Léona Bloya taky nacházíme lakonické poznámky typu „*Nebude se čísti*“. Rozdíl spočívá v tom, že Florian transponuje osobní postřeh už tak dost nemilosrdného Bloya do apodiktického a univerzalistického poselství pro národ a vytváří systematické přehledy kanonizovaných a zavržených knih.⁷

Specifickým žánrem Florianovým se stávají také výpravné poznámky překladatele pod čarou. Zpravidla v nich staví paralely mezi myšlenkami otištěných zahraničních autorů a některými „pravdami“ již dříve zveřejněnými v Dobrém díle. Samo vysvětlování neznámých skutečností bývá dosti zábavné. Například Père Noël, francouzský světský ekvivalent Ježíška, vychází z Florianova překladu jako „*dědouš Noël*“. Pod čarou překladatel objasňuje: „*Francouzské zosobnění vánoční štědrosti. Vyobrazuje se jako starý vousatý děd, nesoucí na zádech krosnu s všemožnými dárky*“ (*Archy* 14, 1929). Ještě humornější je ten typ poznámek, v nichž vlastně věcného vysvětlení není třeba: překladatel dává volný průchod svým názorům, vtipu nebo sarkasmu. Například k větě „*V jedné bazilice seperou se dva biskupové*“ autora podepsaného C. S. (*Archy* 9, 1927–1928) Florian pod čarou připojuje komentář: „*Přeloženo z frančiny; platí to jen pro Francii. U nás teologie už v nikom vášně nevzbuzuje*.“ Podobně úvahy Julese Barbeyho d'Aurevilly o sváru mezi parlamentní mocí a mocí osobní (*Archy* 13, 1929) vedou k nostalgickému doplňku: „*To tehdy, za dávných dob, dokud parlamentníci ještě nevyvětrali ze všech zásad; dnes pokojně úřadují na svých místech a vlastní zájmy světa se uchýlily jinak*.“

Avšak inovace a experimentální postupy lze pozorovat také v samotném pojetí překladů a v jejich prezentaci: najdeme zde jednak překlady klasické a „přesné“, kontrolovatelné slovo od slova, najdeme zde Florianovy parafráze až po texty, v nichž se Florian projevuje jako spoluautor nebo které píše „na motivy“ původního zahraničního textu. O pohyblivosti mezi jednotlivými polohami textu svědčí i celá škála názvů: vedle moderních, lakonických označení autor/název často najdeme příspěvky bez jakékoli indikace původce či překla-

---

⁷ Do této koncepce patří také např. rubrika *Příkladové myšlenek zpozdílych, pošetilych, nejapných* a proti tomu *Příkladové myšlenek utěšlivých, dobrých, jasných* (*Archy* 7, 1927).

datele. Příspěvky také bývají uvedeny výpravnými barokními titulaturami na tři řádky, které otevírají téma samo – *Jak Julie Adamová vykládá svůj postup od Pohanky ke Křestance, Ze zjevení sestry de la Nativité, konvertitky v konventu urbanistek ve Fougères. Zapisoval je, jak mu je říkala do péra, ředitel oné klášterní obce abbé Genet* (tento název je ještě zbytnější než francouzský originál). Mám ostatně za to, že podle povahy překladů Florian dost jasnozřivě oslovuje překladatele – Janu Zahradníčkovi nebo Janu Čepovi říká bez obalu, že jejich překlady jsou pro staroříšská periodika „*příliš dobré*“, že jich je skoro „*škoda*“.

STAROŘÍŠSKÁ PERIODIKA JAKO KNIHOVNA, DÍLNA, ODKLÁDACÍ ŠATNA

Je zřejmé, že ve vydavatelství se širokou autorskou i žánrovou orientací budou periodika plnit více funkcí. Po všech výhradách a negativních vymezeních se pokusme shrnout, čím staroříšská periodika skutečně chtěla být, jaké byly jejich pozitivní aspirace.

1) Florian usiluje o to, aby *Nova et Vetera* a *Archy* byly v prvé řadě knihovnou. Dobré dílo sleduje encyklopedické a univerzalistické cíle a u periodik tomu má být nejinak: i v nich mají být zastoupeni autoři a díla nejružnějších oborů a žánrů, včetně vědeckých a kvazivědeckých. Známa je Florianova idea – započatá už v *Nova et Vetera* a naplno realizovaná díky volné vazbě *Archů* – že jednotlivé články a příspěvky budou vyjimatelné a kombinovatelné na způsob „*perpetua mobile*“ a že si je čtenář bude ve své reálné nebo pomyslné duševní knihovně rovnat sám, jako jakýsi „*pohyblivý materiál*“ (Mojmír Trávníček). Prakticky sice vznikaly zmatky a čtenáři se ochotně vraceli k celistvému číslu periodik, nicméně estetický princip Florianův zůstává zřejmý: podchytit každý text v jeho jednotlivosti, jedinečnosti (a to i texty žánrově překvapivé, náboženské, populární a popularizační) a zároveň pracovat s krátkým rozsahem příspěvků, s určitou skrovností, která se staví do opozice vůči masám potištěného papíru.

Ve snaze respektovat jedinečnost každého příspěvku si tedy vydavatel formuluje metodu „*tisknout vše o sobě*“. Hlavní starostí je, aby se tvůrčí světy autorů v periodikách nepřebíjely a netříštily se, jak vyjadřuje Florian metaforou komůrek a pokojíků: „*Každému přispěvateli [...] vyhradí se komůrka úplně oddělená od pokojíků všech ostatních spolupracovníků asi jako v kartuziánském klášteře.*“⁸ Jakub Deml prodlužuje tuto myšlenku do obrazu veliké samoty otištěných spisovatelů, která souvisí se samotou staroříšských tvůrců. Otokara Březinu De-

---

⁸ Josef Florian Františku Bílkovi, nedatovaný dopis z Hladova s incipitem „*Ctěnému příteli, p. Františku Bílkovi!*“

ml láká k účasti na Florianově Studiu nikoli se zárukou autorského společenství či programu, nýbrž příslibem naprosté osamocení:

[...] jako každá práce v Studiu, především Vaše by byla úplně o samotě, nezávislá ani stránkovaním... Jsou Babice uprostřed lesů, jen zvěř nás zná...⁹

2) Florianova periodika zároveň chtějí být dílnou, nikoli „*dílem, ale cestou k dílu*“, polem pro tříbení hodnot, pro podchycování „*článků studia v dílo se teprve utvářejícího*“. Vznikají v přímé protiváze k Florianovým edičním řadám a mají pro ně poskytovat přípravu. Znamená to, že publikaci v periodikách se ozkušuje závažnost textu a jeho působení na čtenáře a prověřuje se tak případná publikace knižní (zkušebně tiskne Florian například své překlady Charlese Baudelaira nebo Paula Verlaina). Florian vyjadřuje kuriózní, a přece docela pravdivou ideu, že vytištěný text je jaksi průhlednější a uchopitelnější. V dopise Albertu Vyskočilovi 30. března 1921 píše: „[...] *přec jen to bude dobré jako příprava k práci důkladnější, neboť když se věc jednou natiskne, jest do toho lépe viděti.*“ Ačkoliv přiznává jistou důležitost reklamě (v domnění, že jeho doba si žádá reklamu hodně hulvátskou¹⁰), má za to, že publikování časopiseckých ukázek z kvalitních děl může knihu samou spíše poškodit: „*Vůbec bych hleděl vše, co má již formu ustálenou, vyhraněnou k DD, nedávati do N&V.*“¹¹ „*Nerad bych, aby mnohými ukázkami v N&V byly svazky jaksi znehodnoceny.*“¹² Pozoruhodná je praktika, kdy je jméno překladatele tištěno jen iniciálami, „*na znamení iniciativy*“, tedy ve snaze přitáhnout k textu pozornost jiného, zkušenějšího překladatele. Experimentální charakter mají také překlady básní, které jsou doslovné a v jejichž sousedství je otištěn originál nebo přebásněný překlad. Florian tak činí s představou, že básnický překlad je vždycky jen dílcí, osobitou interpretací a že je poctivější nabídnout čtenáři materiál k samostatnému studiu.

3) Domnívám se, že Florianova periodika je zároveň potřeba vnímat jako skladiště, odkládací šatnu, a to zdaleka ne jenom v hanlivém slova smyslu. Florian sem potřebuje vědomě deponovat díla z estetického či ideového hlediska druhořadá, která v edicích nemají své místo – a přece, jak je zajímavé a užitečné se jimi zabývat!

Jedním z nejčastěji publikovaných autorů této kategorie je Louis Mercier (1870–1951), básník a prozaik, který byl ve své době ve Francii dosti znám a ceněn jako představitel venkovského proudu katolického *renouveau*. Jeho

---

9 Jakub Deml Otokaru Březinovi, nedatovaný dopis z roku 1905.

10 Josef Florian Josefu Matoušovi, 13. 4. 1922.

11 Josef Florian Josefu Markovi, 8. 11. 1917.

12 Josef Florian Josefu Matoušovi, 26. 2. 1920.

básně a povídky z venkovského života nesou názvy typu *Naše babičky*, *Naši přátelé jabloně*, *Za kamny*, *Sympatický ježek*. Mercier je ve staroříšských periodikách zastoupen různými knihami a sbírkami, a přitom je vydavatel dostatečně soudný, aby jeho dílo netiskl v hlavních edičních řadách. V periodikách však Mercier čestně zastupuje polohu kvalitního „útešného čtení“.

V *Nova et Vetera* a v *Arších* se také dostávají ke slovu méně známé texty slavných autorů, které jsou přitom ceněny fajnšmekry a znalci. Mám tím na mysli například úvahové texty Paula Verlaina a Paula Claudela nebo výtvarné kritiky Alfreda Jarryho. Ty jsou jistě méně populární než *Král Ubu*, avšak mezi zasvěcenými patří Jarryho kritika bretonského malíře Charlese Filigera k autorově kánonu. Florian zde může popouštět uzdu své fantazii, hravosti a tvořivosti, už proto, aby vyvážil náročnou duchovní a systematickou orientaci svého podniku. Oproti vytříbeným hodnotám knižních edic mu umožňují zaměřit se na to, co je časové, měnlivé, provokativní, ale tím dynamičtější, co v sobě nese třeba i inspirativní povrchnost.

RECEPCE FLORIANOVÝCH PERIODIK A JEJICH FUNKCE

Četba staroříšských periodik umožňuje nahlédnout do Florianovy tvořivé dílny v plném slova smyslu. Sledujeme zde témata a autory, jimiž se zabýval chvilkově nebo trvale, mapujeme jeho literární kulturu v celé šíři a zaznamenáváme i texty, které průkopnický objevil a chtěl vydat, byť se mu to nepodařilo.

Zdá se však, že periodika mají také značnou odpovědnost za vnímání Dobrého díla jako celku. Neplatí to jistě pro kruhy katolicky orientovaných autorů nebo pro milovníky krásné knihy, v jejichž očích se Florianovy kvality potvrdily záhy, nýbrž pro recepci v prostředí oficiální kritiky či v prostředí akademickém. Na předsudky a nechut vůči postavě podivínského katolíka narážíme dosud: Florianova pozice byla po desetiletí stigmatizována příkrými odsudky F. X. Šaldy a Václava Černého, zatímco jiné hlasy nebyly takřka k dispozici.

Pozoruhodné je, že Šalda si svůj názor na Floriana neutvořil na základě některé z knih Dobrého díla, nýbrž poté, co mu nadšený František Halas zaslal celý balík staroříšských periodik. Šalda, neprakticky obtížený na cestu do lázní, reaguje podrážděně:

Milý Halase,

myslil jsem, že mi pošlete sešitek Archů pod křížovou páskou, – zatím mně spadla na hlavu celá cihla, těžký balík těch knížek. Vždyť já nevím, co si s tím počnu. [...]

Nahlédl jsem trochu do těch moudrotí, ale je to těžká plesnivina. Ten Florián je non plus ultra janek. Člověk skrznaskrz netvořivý, který proto poštekává okresním způsobem na vozy jedoucí mimo něj a ignorující jej. Je to nočník Bloyův znova vypláchnutý. Síla katolicismu je v univerzálnosti, ale ten Florián je sektář zcela vrtohlavý.

Válka je prý dopuštění boží nebo metla boží. Všichni jsou taky dopuštění boží, a přece ten chlap si snad vydrhne hlavu, když se mu v ní nasadí. Nebo je taky trpí jako metlu boží? Z takovýchhle chlapů je mně špatně od žaludku. Předplácet to nebudu. Co překládají, většinou znám; a původní věci zrovna bučí.¹³

Zmínkami o dopuštění božím ve třetím odstavci Šalda pravděpodobně naráží na apokalyptické vize o konci dějin, které byly v *Nova et Vetera* hojně publikovány hlavně za první světové války. Shoduje se tak s většinou českých čtenářů: ve spontánních svědectvích jsem často zaznamenala, že by z Florianových periodik přijali všechno, „až na ta proroctví“! Zajisté, tento žánr působí vypjatě, exaltovaně, pro někoho až sektářsky či fanaticky. Měli bychom však být poučeni, že Florian skoro všechno podniká „na druhou“, a neskočit mu na jeho léčku příliš snadno, i kdyby v nás jeho texty vzbuzovaly pocity protichůdné.

Apokalyptickým proroctvím se takřka vždycky daří v dobách bolestných a krizových a v západní Evropě 19. století byla žánrem nesmírně oblíbeným i u intelektuálních špiček: reagovala na politickou nestabilitu, podávala kritický pohled na tehdejší politické zřízení; navíc v zemích, jako je Francie, Itálie, Polsko či Spojené státy, byla podporována mesianistickými projevy, často s romantickým zabarvením (KSELMAN 1983: 82–83). V českých zemích tento žánr patrně nejvíce zkvétal v období protireformace – z *Dětí čistého živého Teřezy* Novákové nebo z Raisova *Západu* usuzuji, že spíše na straně náboženské menšiny, tj. v prostředí protestantském. Přední čeští historikové však zůstávají velice váhaví v otázce, zdali byl tento fenomén výrazněji přítomen v 19. století: nepochybně nám zde schází antropologická studie, která by tyto projevy sledovala zejména u lidových vrstev. Tak či onak, Florian k nám neuvádí žánr tak okrajově poblouzněný, jak by se mohlo zdát, nýbrž žánr pro jisté kruhy velmi typický a dobově oblíbený. Rozdíl spočívá jen v tom, že tak činí se zpožděním třeba až osmdesátí let, v době jinak smýšlející a jakoby bez kontextu. Není to problém jeho periodik jako takových?

Jestliže *Nova et Vetera* přes různé výstřelky stále mohou být vnímány jako periodikum literární a Florianovy vyklizovací praktiky v zadinách i skvostná grafická úprava některých čísel toto spojení s českou literární kulturou vyjadřují, estetický princip *Archů* je mnohem více individualistický. Jejich prostínká úprava a pevné začlenění do církevního roku z nich činí kalendář moderní doby, z něhož také zachovávají většinu prvků žánrových. Odpovídají charakteristikám, které pro kalendářovou literaturu vytyčuje Zdeněk Urban: kombinace naučného (osvětového) se senzačním, kvalitního s náhodným, snaha o posilování historického vědomí, beletrie malých forem, popularizace nových

---

13 F. X. Šalda Františku Halasovi, 28. 8. 1932, in F. X. Halas: „F. X. Šalda a František Halas“, *Literární archiv* 3–4, Praha, PNP 1969, s. 431–432.

poznatků z lékařství či z techniky, využívání novinového materiálu včetně novinářských kachen a textů „pro vyražení mysle“ (URBAN 1987: 17, 19). Proč však Florianova periodika nebyla pochopena tak, jak byla míněna (což dokazuje příklad Šaldova čtení)?

Držím-li v ruce *Veselý kalendář na celý rok*, který roku 2003 vydali Petra Svobodová a Martin Valášek¹⁴, nemusím mít obavy, že by záměr editorů vyšel naprázdno. Hrůzostrašné historky, krátké hry či recepty odkazují k dávné kalendářové literatuře, zcela nevinně, zlehounka, vzdáleně, samy o sobě zůstávající jakousi intelektuální kratochvílí. Florian se však z tohoto hlediska nacházel v určitém mezidobí vzhledem ke zlatému věku kalendářů 19. století; svou funkci v jeho době nepochybně plnilo množství specializovaných kalendářů náboženských, hospodářských a podobně.¹⁵ Zatímco tyto kalendáře měly své publikum zjednáno, *Archy* byly v souvislosti s Florianovými literárními počiny vnímány jako součást moderní literatury, vůči níž tvořily křiklavý kontrast. Nebyl zde ještě dostatečný odstup od tradičního, předmoderního světa, který by je umožnil nahlédnout jako žánr inovující, navazující na starobyrou tradici moderními prostředky.

Tradiční kalendáře totiž byly založeny – koncepcí i ekonomickou strategií – na schopnosti oslovit široké vrstvy a pracovat s určitou předvídatelností: a lidový vkus nevyžadoval „novotu, nýbrž konvenci“ (DEVLIN 1987: 147). O tuto přednost se Florian dobrovolně připravil: při respektování všech klasických kalendářových modelů zároveň zapojil do hry texty a postupy velmi novátorské, průkopnické, „avantgardní“. Nevychází ze zdrojů běžně dostupných, nýbrž z pramenů rozrůzných, exkluzivních, předpokládajících mimořádné vzdělání, sečtělou a také mimořádné kontakty.

Anglický badatel Richard Griffiths ve své monografii o katolické renesanci ve francouzské literatuře vytyčil několik charakteristik typických pro toto hnutí i v evropském měřítku. Konstatuje, že společná byla jednak co možná nejostřejší opozice katolických spisovatelů jak vůči nevěřícím, tak vůči sentimentálním masám: pokoušeli se ukázat křesťanství drsné a přísné, takové, jaké je objevili oni sami. Vzhledem k tomu, že se cítili být minoritou, i mezi svými souvěrci kladli důraz nikoli na to, co je spojuje s ostatními, ale na to, co je od nich odděluje. Dalším typickým rysem je podle Griffithse snaha o skloubení „estetického modernismu s intelektuálním antimodernismem“ (GRIFFITHS 1971: 17). Dá se říci, že u Floriana tento řez probíhá právě mezi krásnou literaturou,

---

¹⁴ *Veselý kalendář na celý rok*. Eds. Petra Svobodová a Martin Valášek. Praha, Krystal 2003.

¹⁵ Navíc sama zbožnost 19. století – s vědomím, že náboženský výklad světa žánr kalendáře původně spoluutvářel – podle francouzských antropologů fakticky doznívá ve 30. letech 20. století. Podle mého přesvědčení toto prodloužení v podstatě platí i pro prostředí české.

obsaženou v edičních řadách, na niž skutečně nepřikládá ideová či morální kritéria, a mezi periodiky, kde naopak pocituje potřebu vyjadřovat se v soulase se svým myšlením a cítěním, kriticky, moralisticky, hravě nebo provokativně.

Florian navíc po celý život zůstal intelektuálem v rouše venkovana: s estetickou potěchou sbírá svaté obrázky a přitom teskně vzpomíná, že „*to byla první obrazová ‚díla‘, jež [jsem] s rozkoší prohlížel v modlicích knížkách své matky*“¹⁶. Koneckonců jediný Florianův samostatně vydaný text, vzpomínková lyrická próza *Okolo našich*, je jednou velkou apoteózou „*života venkovského, prostinkého a krásného*“. Ve dvacátých letech se Florian začíná i teoreticky zabývat rozkladem lidové kultury a archaických pořádků, jak ho pozoruje ve své rodné vesnici. Vyjadřuje se, že se pokusí ještě zachytit a zmapovat tento mizející svět, „*do-kud nebudeme zavalemi internacionální šedi a nudou*“¹⁷.

Nejkomplexnější platformou pro tento pokus se stala právě jeho periodika, zejména *Archy*, navazující na půdorys tradičního lidového čtení a přitom postavené na dvoudomosti **intelektuálního a lidového**. Lidové má osvěžit a rozšířit představivost unaveného intelektuála a intelektuální má být natolik rozumné a srozumitelné, aby se mohlo stát četbou lidí prostých. Otázka, zda Florian takové čtenáře svých periodik skutečně našel, by vyžadovala hlubší sociologický průzkum než ten, který máme k dispozici a který by jeho čtenáře spíše situoval k určité elitě. Důležité je však už samo Florianovo uvědomění, že vesničané v jeho okolí více než kdo jiný postrádají orientaci v dobrých knihách – a že by bylo třeba jim poskytnout četbu, a ne čtivo, kultivovanou a přiměřenou, podnitit jejich vzdělanost i zbožnost.

Domnívám se, že Florianova periodika nevznikla proto, aby byla brána beze zbytku vážně: jako sjednocující gesto v nich spatřuji určitou **pořouchlost** a **potměšilost**, jejichž podstata nám z části zůstává skrytá. Intelektuální a populární prvek literatury je stavěn do dráždivého napětí, ale stejně tak dráždivá je Florianova potřeba strhávat na sebe pozornost, povykovat a dělat rámus. Pokud se k nim přistupuje s ideovou vážností a přisností, odpuzují, ale ani princip hry je zcela nevysvětluje. V jeho malicherných kritikách je nepochybně něco nízkého a časového, „*zvláštní optika újezdního proroka, který se nechává vzrušovat pomíjivými incidenty bezprostředního okolí*“, jak říká Jiří REYNEK (2003). Ale přitom jako by se i tato nízká rovina podílela na důmyslně strukturovaném celku.

Florian byl přesvědčen, že vnímání literatury by v sobě mělo zahrnovat také odstup od ní, stav, kdy je umění ponecháno se všemi neumělostmi, nebo zase zážitek něčeho „*srdcervoucího*“, „*odpočinkového*“, „*konejšivého*“. Jaroměřic-

---

¹⁶ Josef Florian Josefu Portmanovi, 21. 1. 1926.

¹⁷ Josef Florian Suzanne Renaud, 25. 10. 1939.

kému učiteli Matěji Lukšů na toto téma píše na samém počátku své vydavatelské dráhy: „Pomyslíte si, jaké to dětinství! Já však zase myslím, že zhyneme nudou v shnilých vodách naší vlasti, nebudeme-li si krátiti čas ať už jakýmikoliv oslovinami.“¹⁸ V jiném dopise vysvětluje své vydavatelské i čtenářské rozpoložení pěknou metaforou pouštní a nomádskou: „To, co tisknu, má u mne asi takovou hodnotu, jako nomádům pouštní posezení kolem ohně nebo pod stany, a naslouchání těm, kdo umějí vypravovati. Že někdo umí lépe než jiný, víme. Ale posloucháme vášnivě, co nás baví, a nebaví-li něco, lehne se, dřímeme, jdeme se podívat na velbloudy, nebo něco takového.“¹⁹

Florianův případ, jistě mezní a výstřední, může být dosti poučný pro sociology literatury i pochopení literární kultury v širším celku. Určující hodnotou Florianových periodik je ono lačné, dychtivé naslouchání vypravovanému, ale zároveň i možnost „jít se podívat na velbloudy“, princip **odstupu, odlehčování, vylehčování** všeho, co chce být literaturou. Zdá se, že z Florianovy strany jde o potřebu naše čtenářská očekávání zklamávat a klamat: budovat svět, který působí proti záměrnosti v umění a v myšlení a který vzešené ambice literatury i smysl našeho vlastního čtení staví jako otázku.

LITERATURA

DEVLIN, Judith

1987 *The Superstitious Mind. French Peasants and the Supernatural in the Nineteenth Century* (New Haven – London: Yale University Press)

GINZBURG, Carlo

2002 *Le Fromage et les vers* (Paris: Aubier)

GRIFFITHS, Richard

1971 *Revolution à rebours. Le Renouveau catholique dans la littérature en France de 1870 à 1914* (Paris: Desclée de Brouwer)

KSELMAN, Thomas

1983 *Miracles and Prophecies in Nineteenth-Century France* (New Brunswick – New Jersey: Rutgers University Press)

REYNEK, Jiří

2003 „Josef Florian“, strojepis přednášky z konference o spisovatelích Vysočiny na Knižním veletrhu v Havlíčkově Brodě

URBAN, Zdeněk

1987 *Století českého kalendáře* (Praha: Svoboda)

---

18 Josef Florian Matěji Lukšů, nedatovaný dopis, asi z r. 1902.

19 Josef Florian Josefu Matoušovi, 16. 12. 1922.